

АНОТАЦІЯ

Лесик О. В. «Правове регулювання земельних відносин на території Західної України у складі Республіки Польщі (1921–1939 рр.)». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань – 08 «Право»). – Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022.

У дисертації показано, що правове регулювання земельних відносин на західноукраїнських землях напередодні інкорпорації до складу Республіки Польщі (1919–1921 рр.) безпосередньо залежало від правової традиції держав, у складі яких перебували українські землі. Доведено, що з часу інкорпорації Галичини до складу монархії Габсбургів, австрійський уряд поряд з політичним упорядкуванням справ реалізовував економічну політику, вигідну передусім для всієї держави, а не лише для певних суспільних верств. Це вплинуло на обмеження привілеїв шляхти та перетворення селян на підданих держави. Поліпшення правового становища селян, зокрема охорона права селянського землекористування, розглядалося як важливий засіб зміцнення держави в економічному плані. Права селян опинилися під захистом держави. Позитивну роль у цьому відношенні відіграли 1) земельні реформи «освіченого абсолютизму» наприкінці XVIII ст. та 2) скасування у 1848 р. панщини. Зробивши, де-юре, галицького селянина власником землі, реформи розірвали зв'язок між ним і паном та спонукали до більшого зацікавлення політичним життям. Утім, багато з тих заходів були половинчастими і викликали у майбутньому різного роду конфлікти як на власне господарському, так і на соціальному та національному ґрунті. Зокрема, постійним джерелом загострення суперечностей між селянами і табулярними власниками були суперечки щодо володіння сервітутним правом, селянське мало- та безземелля, порушення прав селян.

Розкрито зміст державної політики Другої Речі Посполитої у сфері правового регулювання земельних відносин на території Західної України

(1921–1939 рр.), показано її розвиток в умовах відродження польської державності, визначено місце і роль тогочасної державної політики у становленні правового регулювання земельних відносин досліджуваного періоду, а також наголошено, що політика міжвоєнної Республіки Польщі переслідувала важливі соціальні й політичні цілі, зокрема полягала асиміляції українського населення та прагненні польського уряду вирішити проблему земельного перенаселення на польській етнічній території та посилити економічний й політичний вплив держави на західноукраїнські землі.

Встановлено, що основними соціально-економічними, політичними та юридичними чинниками, які зумовили становлення і розвиток правового регулювання земельних відносин на території Західної України у складі Республіки Польщі (1921–1939 рр.) були: високий ступінь концентрації вільних земель після приєднання території Західної України; недосконалість та суперечливість різних джерел права у Галичині та на Волині, які не здатні були в повному обсязі однаково регулювати земельні відносини, зокрема щодо права володіння, користування та розпорядження землею.

Проаналізовано процес формування нормативно-правової бази в результаті чого було визначено основні види правових джерел, які регулювали земельні відносини у на території Західної України у складі Республіки Польщі (1921–1939 рр.). Правовою основою удосконалення регулювання земельних відносин у Республіці Польщі були Конституції 1921 і 1935 рр. та спеціалізовані закони та розпорядження: 10 липня 1919 р. (про земельну реформу), 1 вересня 1919 р. (про передачу земельної власності), 7 травня 1920 р. (про ліквідацію сервітутів), 15 липня 1920 р. (про реалізацію земельної реформи), 17 грудня 1920 р. (про наділення військових земельними ділянками), 31 липня 1923 р. (про комасацію ґрунтів), 26 липня 1925 р., 28 грудня 1925 р. (про реалізацію земельної реформи), 14 березня 1932 р. (про уточнення положень Закону про надання землі військовим), 18 березня 1933 р. (про уточнення положень Закону про комасацію), 14 квітня 1937 р. (про обмеження обороту земельних ділянок, утворених внаслідок парцеляції), 4 травня 1938 р.

(про впорядкування ґрунтових спільнот) та ін. Земельне законодавство спрямовувалося на збереження у Західній Україні маєтків польських поміщиків при одночасному зменшенні розмірів їх землеволодіння до раціонального рівня.

Доведено, що австрійське цивільне законодавство відіграло одну з визначальних ролей у правовому регулюванні земельних відносин на території Західної України у складі Республіки Польщі (1921–1933 рр.); показано, що становлення правового регулювання у Республіці Польщі, а відтак поширення його на територію Західної України, було пов'язано із земельною реформою, яка була важливим політичним актом, одним із символів відновлення державної незалежності Республіки Польщі в 1918 р. Земельний Закон 1925 р. став політичним компромісом, а відтак захищав інтереси лише певних груп населення, пропагуючи осадництво і парцеляцію. На відміну від Закону 1920 р., новий Закон про земельну реформу не суперечив нормам Конституції 1921 р. і став ключовим інструментом у регулюванні земельних відносин міжвоєнного періоду. Формування аграрної системи в Республіці Польщі вимагало багатьох змін і після ухвалення Закону 1925 р., про що свідчить наступні законодавчі ініціативи у сфері сільського господарства.

Здійснено порівняльно-правовий аналіз суб'єктів земельних відносин на території Західної України у складі Республіки Польщі (1921–1939 рр.), визначено їх соціально-правовий статус, роль та місце у земельно-правових процесах. Зокрема на основі вивчення архівних матеріалів встановлено, що попри прагнення центрального уряду, реалізація земельних реформ на території Західної України відбувалася повільно, існував пасивний спротив великих землевласників, не згодних з політикою подрібнення великих земельних угідь.

Виявлено загальні риси та відмінності у правовому регулюванні зобов'язань, що виникали з права власності та права володіння на земельну ділянку на території Західної України у складі Республіки Польщі (1921–1939 рр.). Зокрема, до загальних рис віднесено насамперед те, що правові норми, які регулювали земельні відносини на території Західної України у складі

Республіки Польщі (1921–1939 рр.) формувалися як норми приватного права, і загалом цей процес спрямовувався на розвиток договірних відносин. До відмінностей віднесено існування різних зобов'язань, що впливали у свою чергу з різних існуючих на той час правових інститутів, а саме «договору», «зобов'язань», «застави».

Обґрунтовано, що найвищого свого розвитку українське суспільство досягло в другій половині XVII – першій половині XVIII ст., коли в основу системи регулювання земельних відносин покладался пріоритет приватної власності на земельну ділянку, а також показано, що будь-яке відхилення від цього і надання у законодавчому порядку переваг суб'єктам права інших форм власності призводило до зниження темпів економічного розвитку, посилення соціального напруження і протистояння у суспільстві, а також визначено основні тенденції розвитку правового регулювання земельних відносин на території Західної України у складі Республіки Польщі (1921–1939 рр.), зокрема доведено, що загальний вектор цієї еволюції був спрямований на формування інституту приватної власності на земельну ділянку.

Встановлено, що регулювання земельних відносин на території Західної України в складі міжвоєнної Польщі в межах законодавчо встановлених повноважень здійснювали центральні органи влади: президент, кабінет міністрів, сейм, профільні міністерства, а також місцеві органи влади (воєводські управління, департаменти, комісії; проте їхня обмежена компетенція не дозволяла провадити кардинальні зміни у сфері правового регулювання земельних відносин). Правовими засадами їхньої діяльності слугували конституції, закони, міністерські розпорядження, інструкції тощо. Проте за час перебування Галичини і Волині у складі Другої Речі Посполитої так і не було створено єдиного земельного кодексу, що дозволило б уникнути існування сотень нормативно-правових документів, положення яких в окремих випадках суперечили один одному. Спеціальна комісія для впорядкування земельного законодавства підготувала проєкт Земельного кодексу, однак він не

набув чинності, головню через політичні та економічні причини (наприклад, економічна криза 1929–1933 рр.).

Ключові слова: правове регулювання, правове забезпечення, земельні правовідносини, право, земельне законодавство, земельна ділянка, регулятивна функція права, використання земель, республіка, Західна Україна, Польща.

ANNOTATION

Lesyk O.V. «Legal regulation of land relations in the territory of Western Ukraine as part of the Republic of Poland (1921–1939)». - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 «Law» (field of knowledge - 08 «Law»). - Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, 2022.

The dissertation shows that the legal regulation of land relations in the western Ukrainian lands on the eve of incorporation into the Republic of Poland (1919–1921) directly depended on the legal tradition of the states that included the Ukrainian lands. It has been shown that since the incorporation of Galicia into the Habsburg monarchy, the Austrian government, along with the political order of affairs, has pursued an economic policy that benefits the state as a whole, not just certain sections of society. This affected the restriction of the privileges of the nobility and the transformation of peasants into subjects of the state. Improving the legal status of peasants, in particular the protection of the rights of peasant land use, was seen as an important means of strengthening the state in economic terms. The rights of peasants were protected by the state. 1) land reforms of «enlightened absolutism» at the end of the XVIII century played a positive role in this regard. and 2) the abolition in 1848 of serfdom. By de jure making the Galician peasant the owner of the land, the reforms severed ties between him and the lord and led to a greater interest in political life. However, many of these measures were half-hearted and caused various conflicts in the future, both on the economic and social and national grounds. In particular, the constant source of aggravation of contradictions between peasants and tabular owners were disputes over the possession of servitude rights, peasant small and landlessness, violation of the rights of peasants.

The content of the state policy of the Second Rzeczpospolita in the field of legal regulation of land relations in Western Ukraine (1921-1939) is revealed, its development in the conditions of Polish statehood revival is shown. It was emphasized that the policy of the interwar Republic of Poland pursued important

social and political goals, including the assimilation of the Ukrainian population and the Polish government's desire to solve the problem of land overpopulation on Polish ethnic territory and strengthen economic and political influence in western Ukraine.

It is established that the main socio-economic, political and legal factors that led to the formation and development of legal regulation of land relations in Western Ukraine as part of the Republic of Poland (1921-1939) were: high concentration of vacant lands after the annexation of Western Ukraine; imperfections and contradictions of different sources of law in Galicia and Volhynia, which were not able to fully regulate land relations in the same way, in particular regarding the right to own, use and dispose of land.

The process of formation of the legal framework was analyzed, as a result of which the main types of legal sources that regulated land relations in the territory of Western Ukraine as part of the Republic of Poland (1921–1939) were identified. The legal basis for improving the regulation of land relations in the Republic of Poland were the Constitutions of 1921 and 1935 and specialized laws and regulations: July 10, 1919 (on land reform), September 1, 1919 (on the transfer of land ownership), May 7, 1920. (on the abolition of easements), July 15, 1920 (on the implementation of land reform), December 17, 1920 (on the allocation of military land), July 31, 1923 (on land consolidation), July 26, 1925, December 28 1925 (on the implementation of land reform), March 14, 1932 (on clarifying the provisions of the Law on Land Provision for the Military), March 18, 1933 (on clarifying the provisions of the Law on Consolidation), April 14, 1937 (on restricting land turnover plots formed as a result of parcelling), May 4, 1938 (on the ordering of soil communities), etc. Land legislation was aimed at preserving the estates of Polish landowners in Western Ukraine while reducing the size of their land holdings to a rational level.

It is proved that the Austrian civil legislation played one of the decisive roles in the legal regulation of land relations in the territory of Western Ukraine as part of the Republic of Poland (1921-1933); It is shown that the formation of legal regulation in the Republic of Poland, and thus its spread to the territory of Western Ukraine, was

associated with land reform, which was an important political act, one of the symbols of restoration of state independence of Poland in 1918. became a political compromise, and thus defended the interests of only certain groups of the population, promoting settlement and parcelling. Unlike the 1920 Law, the new Land Reform Act did not contradict the provisions of the 1921 Constitution and became a key instrument in regulating land relations in the interwar period. The formation of the agrarian system in the Republic of Poland required many changes even after the adoption of the Law of 1925, as evidenced by subsequent legislative initiatives in the field of agriculture.

A comparative legal analysis of the subjects of land relations in the territory of Western Ukraine as part of the Republic of Poland (1921-1939), their socio-legal status, role and place in land law processes. In particular, based on the study of archival materials, it was found that despite the efforts of the central government, the implementation of land reforms in Western Ukraine was slow, there was passive resistance from large landowners who disagree with the policy of fragmentation of large lands.

The general features and differences in the legal regulation of obligations arising from the right of ownership and ownership of land in Western Ukraine as part of the Republic of Poland (1921-1939). In particular, the general features include the fact that the legal norms governing land relations in Western Ukraine as part of the Republic of Poland (1921-1939) were formed as norms of private law, and in general this process was aimed at developing contractual relations. The differences include the existence of various obligations, which in turn stemmed from various existing legal institutions at the time, namely «contract», «obligation», «pledge».

It is substantiated that the Ukrainian society reached its highest development in the second half of the XVII - first half of the XVIII century, when the system of regulation of land relations was based on the priority of private ownership of land, and it is shown that any deviation from this the order of preference for subjects of law of other forms of ownership led to a decrease in economic development, increasing social tensions and confrontation in society, as well as identified major trends in legal

regulation of land relations in Western Ukraine as part of the Republic of Poland (1921-1939), in particular, it is proved that the general vector of this evolution was aimed at the formation of the institution of private ownership of land.

It is established that the regulation of land relations in Western Ukraine as part of interwar Poland within the statutory powers was carried out by central authorities: the President, Cabinet, Sejm, line ministries, and local authorities (voivodship administrations, departments, commissions; however, their limited competence did not allow for radical changes in the field of legal regulation of land relations). The legal basis for their activities were constitutions, laws, ministerial orders, instructions, and so on. However, during the stay of Galicia and Volhynia in the Second Commonwealth, no single land code was created, which would avoid the existence of hundreds of legal documents, the provisions of which in some cases contradicted each other. A special commission to regulate land legislation drafted the Land Code, but it did not enter into force, mainly for political and economic reasons (for example, the economic crisis of 1929-1933).

Key words: legal regulation, legal provision, land legal relations, law, land legislation, land plot, regulatory function of law, land use, republic, Western Ukraine, Poland.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

- 1. Лесик О.В.** Особливості становлення правового регулювання земельних відносин у Галичині в складі Австрійської імперії (наприкінці XVIII – початку XIX ст.). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. Львів. 2020. Вип. 70. С. 101–111. Електронна версія: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/10958/11188>
- 2. Лесик О. В.** Становлення правового регулювання земельних відносин у Волинській губернії в складі Російської імперії (1793-1917). *Часопис Київського університету права*. Київ. 2020. Вип. 2020/2. С. 72-77. Електронна версія: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/350/331>
- 3. Лесик О. В.** Розвиток земельних правовідносин у Західно-Українській Народній Республіці (1918–1919 рр.). *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми держави і права»*. Одеса. 2020. Вип. 85. С. 121-132. Електронна версія: <http://www.apdp.in.ua/v85/17.pdf>
- 4. Лесик О. В.** Становлення правового регулювання земельних відносин в Польщі (1919–1921 рр.). *Часопис Київського університету права*. Київ. 2020. Вип. 2020/3. С. 65-71. Електронна версія: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/404/385>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

- 1. Лесик О.В.** Закон про земельну реформу 1920 р. у Польщі: ухвалення та особливості застосування. *Матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 6-7 лютого 2020 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. Ч. 1. С. 48-51.
- 2. Lesyk Oksana.** Acquisition, restriction and termination of land ownership in Western Ukraine under the civil legislation of the Republic of Poland (1921–1939). *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. №2. 2021. P. 31–38.

3. **Лесик О.В.** Правове регулювання укладення договору оренди земельної ділянки в Західній Україні в складі Польщі (1919-1939). *Матеріали XXVII звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 5-6 лютого 2021 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. Ч. 1. С. 62–66.
4. **Лесик О. В.** Основні положення земельної реформи 1925 р. в Польщі. *Матеріали XX Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 22–23 квітня 2021 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. С. 11–14.
5. **Лесик О. В.** Правовий статус земельних сервітутів у Польщі (1919–1921 рр.). *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правова наука і державотворення в Україні у світлі сучасних глобалізаційних викликів: історія, теорія, практика» (до 25-ї річниці Конституції України)*, 11 червня 2021 року. Маріуполь – Кривий Ріг: Донецький державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 184–188.
6. **Лесик О.В.** Особливості проведення парцеляції на території Західної України в складі Польщі (1921–1939 рр.). *Матеріали XXVIII звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 3–4 лютого 2022 р. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. Ч.1. С.53-58.